

KS. PAWEŁ MAKOSA

NAUCZANIE RELIGII WOBEC CYFRYZACJI POLSKIEJ SZKOŁY

TEACHING RELIGION AND DIGITIZATION OF POLISH SCHOOL

A b s t r a c t. In the age of digitization of school education in Poland, we have tried to show the essential principles of the project “digital school” as well as the merits and the possibility of including religious instruction in this process. For this purpose, currently existing electronic tools for teaching religion have been analyzed. Among them are technologically advanced multibooks and also portals and even electronic methodology guides for teachers. The analysis has shown that Catholic publishers in Poland have great potential in creating this kind of educational tools. They are already able to produce modern teaching aids. In the article there were also presented a lot of technical and financial difficulties that may hinder and slow down the process of digitization of religious education. They were also shown advantages and risks posed by the digital education.

Key words: digitalization, education, religious education, catechesis.

Nauczanie religii w Polsce stanowi integralną część publicznego systemu oświaty, a jego podmiotami są jednocześnie szkoła i Kościół. Oczywiście każdy z tych podmiotów posiada własną autonomię, wyrażającą się w tym, że Kościół decyduje w kwestiach programowych a szkoła organizacyjnych. Wspólną troską są natomiast kwestie metodyczne. Właśnie w tym ostatnim wymiarze polska szkoła przeżywa ostatnio prawdziwą rewolucję. Wiąże się ona przede wszystkim z nowymi pomocami dydaktycznymi przygotowywanymi przez rząd, a także z realizowaną od kilku lat cyfryzacją polskiej szkoły. Tego rodzaju zmiany w szkolnictwie dotyczą także, choćby pośrednio, nau-

czania religii. Trudno bowiem wyobrazić sobie sytuację, w której lekcje religii pozostają na marginesie zmian w oświacie, w tym poza wpływem nowych trendów w dydaktyce i metodyce. Niniejsza publikacja ma na celu ukazanie najbardziej istotnych zmian dokonujących się aktualnie w polskim systemie oświaty oraz sposobu, w jaki nauczanie religii stara się na nie odpowiadać.

1. SPOŁECZEŃSTWO INFORMACYJNE

Nie ulega wątpliwości, że można mówić o współczesnej Polsce jako o społeczeństwie informacyjnym. Jest to konsekwencja niezwykle dynamicznego rozwoju technologii informacyjnej prowadzącej do powszechnej obecności komputerów i szerokopasmowych łączy internetowych. Dzięki nim rewolucyjnym wręcz zmianom podlega niemal każda dziedzina życia – nauka, praca, rozrywka¹. W konsekwencji coraz większe grupy ludzi odchodzą od pracy w sektorze industrialnym na rzecz sektora informacyjnego². Informatyzacja w coraz większym stopniu dotyka także oświaty i wszelkich form kształcenia. Coraz bardziej powszechne staje się nauczanie na odległość w formie e-learningu, który zakłada, że kontakt nauczyciela z uczniem dokonuje się za pomocą narzędzi internetowych³. Trudno się więc dziwić, że dzisiejszych młodych ludzi, dla których urządzenia elektroniczne stały się nieodzowną codziennością, określa się jako „digital human”⁴. Mimo istnienia wielu negatywnych cech społeczeństwa informacyjnego wydaje się, że informatyzacja każdej dziedziny życia jest procesem nieodwracalnym i każdemu, kto za nim nie nadąży, grozi swoiste wykluczenie. Konieczne jest jednak dostrzeżenie potencjalnych zagrożeń i w miarę możliwości eliminowanie, lub choćby osłabianie, negatywnych konsekwencji tych procesów.

¹ Por. R. K l u s z c z y ń s k i. *Spółeczeństwo informacyjne. Cyberkultura. Sztuka mediów*. Kraków 2002 s. 11.

² J. M i k u ł o w s k i P o m o r s k i. *Kultura wobec społeczeństwa sieci*. W: *Spółeczeństwo informatyczne. Szansa czy zagrożenie*. Red. B. Chyrowicz. Lublin 2003 s. 42.

³ Por. W. K o ł o d z i e j c z y k, M. P o l a k. *Jak będzie zmieniać się edukacja? Wyzwania dla polskiej szkoły i ucznia*. Warszawa 2011 s. 49.

⁴ A. A n d r z e j c z a k. *Cyfrowy człowiek – homo sapiens digital*. [online] [dostęp: 21.09.2013].

Dostępny w Internecie: <<http://www.edunews.pl/nowoczesna-edukacja/innowacje-w-edukacji/623-cyfrowy-czlowiek-homo-sapiens-digital>>.

2. PROGRAM „CYFROWA SZKOŁA”

Ministerstwo Edukacji Narodowej oraz Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji stoją na stanowisku, że „przygotowanie Polaków do życia w społeczeństwie informacyjnym jest wyzwaniem cywilizacyjnym. Szczególna rola w tym zakresie przypada szkole, która musi wyposażyć wszystkich uczniów w umiejętność stosowania technologii informacyjno-komunikacyjnych, zwłaszcza w zakresie wyszukiwania, przetwarzania, analizowania i korzystania z informacji. Do realizacji tych zadań konieczne jest wyposażenie szkół w nowoczesny sprzęt komputerowy, a także dostęp szkół do szybkiego Internetu, wysokiej jakości cyfrowe zasoby edukacyjne oraz dobrze przygotowani nauczyciele”⁵.

W celu osiągnięcia tych zadań w latach 2012-2013 przeprowadzono program o nazwie „Cyfrowa szkoła”. Obejmował on cztery główne obszary:

1) „e-nauczyciel” – polegający na rozwijaniu umiejętności nauczycieli w zakresie nauczania z wykorzystaniem nowoczesnych technologii oraz komunikowania się z uczniami i ich rodzicami, a także prowadzenia dokumentacji szkolnej z wykorzystaniem tych technologii;

2) „e-zasoby edukacyjne” – polegający na tworzeniu i udostępnianiu różnych materiałów, tj. pliki tekstowe, prezentacje multimedialne, filmy itp. Szczególnym wymiarem tej działalności stało się przygotowanie i bezpłatne udostępnienie „e-podręcznika”;

3) „e-szkoła” – polegający na zapewnieniu szkołom nowoczesnej infrastruktury, tj. komputery, szerokopasmowy Internet oraz elektroniczne pomoce dydaktyczne;

4) „e-uczeń” – polegający na zapewnieniu uczniom dostępu do nowoczesnych narzędzi i pomocy dydaktycznych⁶.

Nie wszystkie cele, zakładane przez program „Cyfrowa szkoła”, udało się osiągnąć. Wiele szkół wciąż nie posiada odpowiedniej infrastruktury, a mała przepustowość Internetu nie pozwala na korzystanie z wielu zasobów. Pomiędzy tego, że w Polsce około 80-90% populacji w młodym i średnim wieku

⁵ Ministerstwo Edukacji Narodowej, Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji. *Sprawozdanie z realizacji Rządowego programu rozwijania kompetencji uczniów i nauczycieli w zakresie stosowania technologii informacyjno-komunikacyjnych „Cyfrowa szkoła”*. Warszawa 2014 s. 5. [online] [dostęp: 17.05.2014]. Dostępny w Internecie: <http://men.gov.pl/images/jakosc_educacji/SPRAWOZDANIECYFROWASZKOLA-przyjeteprezRM25_02_2014.pdf>.

⁶ Tamże s. 5-6.

korzysta z Internetu⁷, dostępność do tego medium w szkole wciąż nie jest oczywista. Ośrodek Rozwoju Edukacji twierdzi co prawda, że ok. 83% nauczycieli korzysta z Internetu w szkole, 52% z rzutnika, 27% z tablicy multimedialnej⁸. Przeprowadzone badania własne na portalu www.kulkat.pl, wśród nauczycieli religii, nie potwierdzają jednak tej opinii. Wśród 633 nauczycieli biorących udział w sondażu tylko 21,6% odpowiedziało, że ma do dyspozycji tablicę interaktywną lub projektor na każdej lekcji, z kolei 17,5% dostęp taki posiada sporadycznie. Jednocześnie 15,3% respondentów zadeklarowało, że posiada dostęp do komputera z Internetem na każdej lekcji, a 25% ma sporadyczny dostęp do komputera na lekcji. Z kolei 20,7% nauczycieli religii stwierdziło, że nie ma możliwości skorzystania z żadnych materiałów multimedialnych⁹.

Najbardziej istotne z punktu widzenia tego opracowania wydają się być jednak elektroniczne zasoby edukacyjne. W tym obszarze, wśród celów stawianych przez ministerstwo, znajdowały się następujące:

- „1) rozbudowa cyfrowych zasobów edukacyjnych na portalu «Scholaris»;
- 2) przygotowanie «e-podręczników», które będą dostępne na otwartej platformie edukacyjnej;
- 3) przygotowanie przez Telewizję Polską S.A. audycji oświatowych dla szkół dostępnych na internetowym portalu edukacyjnym TVP»¹⁰.

W czasie trwania programu na portalu „Scholaris” zamieszczono dodatkowo 2090 nowych materiałów, które wraz z istniejącymi wcześniej dały imponującą liczbę prawie 27 tys. zasobów, które zdaniem MEN pokrywają 75% podstawy programowej¹¹. Bardziej szczegółowa analiza zawartości tego portalu przekonuje jednak, że jakość większości zasobów jest bardzo przeciętna i nie respektuje nawet podstawowych zasad tworzenia prezentacji multimedialnych, zawierając np. zbyt małą wielkość czcionki. Ogromna liczba tych zasobów to różnego rodzaju materiały teoretyczne – programy i wytyczne, które dostępne są w wielu innych miejscach. Czasami tylko zdarzają się

⁷ Por. *Cyfrowa przyszłość. Edukacja medialna i informacyjna w Polsce – raport otwarcia*. Red. J. Lipszyc. Warszawa 2012 s. 19.

⁸ Ośrodek Rozwoju Edukacji. *Podręczniki multimedialne w polskich szkołach. Raport z badania*. Warszawa 2013 s. 23.

⁹ Sondaż został przeprowadzony na portalu www.kulkat.pl na przełomie 2013 i 2014 r.

¹⁰ Ministerstwo Edukacji Narodowej, Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji. *Sprawozdanie z realizacji Rządowego programu rozwijania kompetencji uczniów i nauczycieli w zakresie stosowania technologii informacyjno-komunikacyjnych „Cyfrowa szkoła” s. 7.*

¹¹ Tamże.

wartościowe materiały multimedialne¹², a temu przecież, wydawać by się mogło, ma służyć ten portal. Zamieszczanie statycznych materiałów szkoleniowych (w formacie pdf) mija się z celem i są one obecne na wielu innych portalach.

Do niewątpliwie najciekawszych komponentów „Cyfrowej szkoły” należą „e-podręczniki” do kształcenia ogólnego. Według założeń MEN do września 2015 roku mają być opracowane i nieodpłatnie udostępnione aż 62 „e-podręczniki” do 14 przedmiotów ze wszystkich etapów edukacyjnych oraz 2,5 tys. zasobów edukacyjnych (filmów, map interaktywnych, audiobooków, lektur itd.)¹³. Początek tej wizji sięga 3 kwietnia 2012 roku, kiedy Rada Ministrów stwierdziła, iż komputery przejmą rolę podręcznika, encyklopedii i będą miały zastosowanie do wszystkich przedmiotów¹⁴. Zgodnie z założeniami, 30 września 2013 roku nastąpiła premierowa odsłona pierwszych w Polsce darmowych e-podręczników do matematyki¹⁵.

Niezwykle ważnym elementem powstających „e-podręczników” mają być tzw. Otwarte Zasoby Edukacyjne, które powinny zawierać różnorodne materiały udostępnione na wolnych licencjach. Można je więc będzie wykorzystywać bez ograniczeń. Warto przypomnieć, że już dzisiaj można korzystać, choć w ograniczonym zakresie, z tego rodzaju zasobów na portalach typu www.edukacjaprzyszlosci.pl czy www.otwartzasoby.pl

Jesienią 2012 roku Ministerstwo Edukacji Narodowej przeprowadziło także ankietę dotyczącą „e-podręczników”. W badaniu wzięło udział ponad 10 tys. osób: nauczycieli, rodziców i uczniów. W opinii wszystkich badanych grup respondentów należy wprowadzić „e-podręczniki” do szkół. Warto jednak zaznaczyć, że wyobrażenie badanych o tych narzędziach było dość optymistyczne, gdyż zakładali oni, że będą to tzw. multibooki z różnorodnymi materiałami audiowizualnymi i interaktywnymi: „Zdaniem 90% nauczycieli największą zaletą „e-podręczników” będą interaktywne ćwiczenia, materiały wideo i gry edukacyjne, możliwość przeprowadzania interaktywnych symulacji ekspery-

¹² Przykładem może być animacja pt. „Ustrój Sparty” [online] [dostęp: 17.05.2014]. Dostępny w Internecie: <<http://www.scholaris.pl/resources/run/id/70766>>.

¹³ Ministerstwo Edukacji Narodowej, Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji. *Sprawozdanie z realizacji Rządowego programu rozwijania kompetencji uczniów i nauczycieli w zakresie stosowania technologii informacyjno-komunikacyjnych „Cyfrowa szkoła”* s. 7.

¹⁴ Załącznik do uchwały nr 40/2012 Rady Ministrów z dnia 3 kwietnia 2012 r.

¹⁵ P. Mąkosza. Advantages and disadvantages of digital education. „Biuletyn Edukacji Medialnej” 2:2013 s. 23-24;

Elektroniczne podręczniki zamieszczone są na stronie <http://www.epodreczniki.pl/>

mentów, korzystania z bazy testów samosprawdzających oraz prowadzenia cyfrowego zeszytu ćwiczeń”¹⁶.

Być może kiedyś nadzieje te zostaną spełnione, ale póki co udostępnione fragmenty podręczników do matematyki nie robią najlepszego wrażenia. Są raczej ubogie graficznie i mało kolorowe, nieco lepiej jest z interaktywnością w zadaniach, choć ich jakość pozostaje dyskusyjna. Są to jednak na razie tylko 2-3 moduły podręcznika i być może całość będzie robiła lepsze wrażenie.

Należy także zaznaczyć, że obszary „e- nauczyciel” oraz „e-zasoby edukacyjne” są wciąż realizowane i zakończą się w 2015 roku. Ponadto „działania na rzecz szerokiej cyfryzacji polskiej edukacji planowane są w latach 2014-2020 w nowej perspektywie finansowej Unii Europejskiej”¹⁷.

3. ELEKTRONICZNE NARZĘDZIA DO NAUCZANIA RELIGII

Nauczanie religii, będąc jednym z przedmiotów szkolnych, próbuje wpiąć się w przemiany polskiej szkoły, także w obszarze jej cyfryzacji. Z tego względu podejmuje równoległe dwa rodzaje działań, które można nazwać „e-katecheta” oraz „e-zasoby katechetyczne”. Pierwszy z nich polega na kształceniu nauczycieli religii w obszarze nowoczesnych technologii wykorzystywanych podczas zajęć dydaktycznych, a także w ramach komunikacji z uczniami i rodzicami. W tym celu od wielu już lat organizowane są różne sympozja, kursy i szkolenia przez poszczególne diecezje¹⁸, ale nauczyciele religii biorą także udział w szkoleniach prowadzonych przez różne ośrodki doskonalenia nauczycieli. Trudno dzisiaj wiarygodnie ocenić poziom umiejętności nauczycieli religii w obszarze technologii informacyjno-komunikacyjnej, ale bez wątpienia większość z nich potrafi obsługiwać komputer, podstawowe aplikacje, projektor multimedialny czy tablicę interaktywną. Wydaje się, że taki poziom umiejętności jest wystarczający w dzisiejszych realiach. Nie oznacza to jednak zaprzestania kształcenia w tym zakresie, istnieje bowiem

¹⁶ Ministerstwo Edukacji Narodowej, Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji. *Sprawozdanie z realizacji Rządowego programu rozwijania kompetencji uczniów i nauczycieli w zakresie stosowania technologii informacyjno-komunikacyjnych „Cyfrowa szkoła”* s. 26.

¹⁷ Tamże s. 59.

¹⁸ Informacje na temat takich kursów można znaleźć na przykład na następujących stronach: http://www.nkjo.siedlce.pl/images/program_TiG-Jastrzebski.pdf; <http://archidiecezja.lodz.pl/~katechein/konkursy.php>; <http://www.katecheza.koszalin.opoka.org.pl/index.php?site=18&sub=22>.

konieczność nieustannego zwiększania kompetencji informacyjno-komunikacyjnych.

Dużo większym wyzwaniem staje się jednak drugi ze wspomnianych wymiarów cyfryzacji nauczania religii. Chodzi o tworzenie i udostępnianie „e-zasobów katechetycznych”. Problem z tym związany wydaje się być wieloaspektowy. Z jednej strony dotyczy on kwestii merytorycznych i metodycznych, a z drugiej technicznych i finansowych. Oczywiście jest bowiem to, że tworzenie cyfrowych zasobów w postaci plików i aplikacji musi być poprzedzone gruntownym przygotowaniem merytorycznym. Zespół ekspertów powinien opracować treści i metody jej przekazywania, a także formy ewaluacji przyswojonej wiedzy i nabytych umiejętności. Muszą być one zgodne z założeniami programowymi nauczania religii w Polsce, a także z wymogami i możliwościami metodycznymi polskiej szkoły.

Drugi problem, warunkujący powstanie „e-zasobów katechetycznych”, wiąże się ściśle z finansami. O ile program cyfrowa szkoła, w tym powstanie „e-podręczników” oraz otwartych zasobów edukacyjnych są finansowane przez rząd lub samorządy, o tyle nie istnieją żadne plany analogicznego finansowania pomocy do nauczania religii. Warto przypomnieć, że sam projekt dotyczący powstania elektronicznych podręczników kosztował około 45 mln złotych¹⁹. Nawet jeśli powstanie „e-podręczników” do nauczania religii miałyby kosztować wielokrotnie mniej, pozostaje problem pozyskania funduszy. Najlepszym rozwiązaniem byłaby zapewne pomoc publiczna dla wydawców podręczników do nauczania religii, oczywiście na tych samych prawach dla wszystkich religii i wyznań organizujących nauczanie religii w ramach publicznego systemu oświaty w Polsce. Byłby to niewątpliwie wyraźny sygnał ze strony państwa polskiego wobec wspólnot religijnych potwierdzający przyjazną separację Kościoła i państwa. Aktualnie jednak jedyną możliwością dla „e-zasobów katechetycznych” są wydawnictwa komercyjne, które nie są w stanie udostępniać wytworzonych przez siebie materiałów za darmo, a tym bardziej zamieszczać je na domenie publicznej. Wyjątkiem od tej zasady są, nieliczne jeszcze, portale internetowe, które umożliwiają bezpłatne pobieranie zdjęć, muzyki, prezentacji czy filmów, do których wykupiły licencje lub otrzymały je w darze od ludzi dobrej woli.

¹⁹ *E-podręczniki w „Cyfrowej szkole”*. Wywiad z Krzysztofem Wojewodzicem z MEN. [online] [dostęp: 17.05.2014]. Dostępny w Internecie: <<http://www.ceo.org.pl/pl/szkolazklasa2zero/news/e-podreczniki-w-cyfrowej-szkole>>.

W związku z opisanymi wyżej problemami w Polsce istnieje zaledwie kilka profesjonalnych, elektronicznych narzędzi do nauczania religii, które jednak w większości nie są darmowe. Należą do nich tzw. multibooki, czyli elektroniczne podręczniki będące odbiciem podręczników papierowych, ale wzbogacone o prezentacje, filmy, dodatkowe i powiększone fotografie, a także zadania interaktywne, które mogą być wykorzystywane przy użyciu tablic interaktywnych. Do tego typu narzędzi należą m.in. następujące przygotowane przez Wydawnictwo św. Wojciecha: „Jesteśmy w rodzinie Pana Jezusa”²⁰; „Kochamy Pana Jezusa”²¹; „Jestem chrześcijaninem”²²; „Wierzę w Boga”²³; „Spotkanie ze Słowem”²⁴; „Aby nie ustać w drodze”²⁵. Nie ulega wątpliwości, że jest to najszerza oferta pomocy interaktywnych do nauczania religii w Polsce i niewątpliwie zasługuje na uznanie za swoją pionierskość. Barię w rozpowszechnianiu może być jednak cena tych materiałów, która zasadniczo wyklucza ich nabycie przez uczniów, a może być też poważnym problemem dla katechetów²⁶.

Z kolei Wydawnictwo WAM przygotowało pomoce do tablic interaktywnych dla klas 4 i 5 szkoły podstawowej, 1 i 2 gimnazjum, 1 i 2 liceum oraz 1-3 technikum, choć zapowiadane są także materiały do innych klas. Do każdej jednostki lekcyjnej przygotowane zostały np. krótkie filmy, prezentacje, zdjęcia, schematy czy zadania interaktywne. Co ciekawe materiały te dołączane są za darmo do przewodników metodycznych²⁷. Przygotowano także kil-

²⁰ *Jesteśmy w rodzinie Pana Jezusa*. Multibook do nauczania religii w I klasie szkoły podstawowej. Red. J. Szpet, D. Jackowiak. Poznań 2012.

²¹ *Kochamy Pana Jezusa*. Multibook do nauczania religii w II klasie szkoły podstawowej. Red. J. Szpet, D. Jackowiak. Poznań 2013.

²² *Jestem chrześcijaninem*. Multibook do nauczania religii w IV klasie szkoły podstawowej. Red. J. Szpet, D. Jackowiak. Poznań 2012.

²³ *Wierzę w Boga*. Multibook do nauczania religii w V klasie szkoły podstawowej. Red. J. Szpet, D. Jackowiak. Poznań 2013.

²⁴ *Spotkanie ze Słowem*. Multibook do nauczania religii w I klasie gimnazjum. Red. J. Szpet, D. Jackowiak. Poznań 2012.

²⁵ *Aby nie ustać w drodze*. Multibook do nauczania religii w II klasie gimnazjum. Red. J. Szpet, D. Jackowiak. Poznań 2012.

²⁶ Cena podstawowa materiałów do każdej klasy wynosi 199 zł. Cena promocyjna to 169 zł. Zob. [https://www.mojeksiadzki.pl/Podreczniki-nowe_Multibooki\(3,57326,\).aspx](https://www.mojeksiadzki.pl/Podreczniki-nowe_Multibooki(3,57326,).aspx)

²⁷ *Kilka słów o pomocach multimedialnych*. [online] [dostęp: 17.05.2014]. Dostępny w Internecie: <http://katecheza.wydawnictwowam.pl/?Page=aktual&Id=Kilka_slow_o_pomocach_multimedialnych>.

kuminutowe filmy edukacyjne, które stanowią dodatek do podręczników oferowanych przez to Wydawnictwo.

Także Wydawnictwo „Jedność” przygotowało elektroniczną wersję podręcznika do pierwszej klasy szkoły podstawowej pt. „Żyjemy w Bożym świecie”²⁸. Oprócz cyfrowej wersji podręcznika papierowego zawiera on nieliczne materiały interaktywne.

Jednym z najbardziej rozbudowanych narzędzi multimedialnych do katechezy jest multibook do I klasy gimnazjum pt. „Spotykam Twoje Słowo” wydany przez Wydawnictwo Gaudium z Lublina²⁹. Multibook ten zawiera łącznie około 100 zadań interaktywnych, kilkadziesiąt filmów i prezentacji multimedialnych oraz wiele powiększeń map i zdjęć. W popularyzacji tego narzędzia może pomóc także przystępna cena³⁰.

Ciekawą propozycją jest narzędzie zatytułowane „Multimedialna katecheza”. Jest to aplikacja oferująca 18 interaktywnych katechez przeznaczonych dla dzieci w wieku od 5 do 9 lat. Zawiera ona „animacje, pokazy zdjęć, modlitwy i pieśni karaoke, a także minigry dla dzieci oraz interaktywne ćwiczenia edukacyjne”³¹. Warto wspomnieć, że ta aplikacja otrzymała nagrodę wydawców katolickich „Feniks” w 2014 roku w kategorii multimedia.

Wśród elektronicznych narzędzi do nauczania religii należy jeszcze wymienić dwie pionierskie propozycje przeznaczone dla katechetów. Należą do nich niewątpliwie portale www.kulkat.pl oraz www.portalkatechetyczny.pl. Pierwszy stanowi zaplecze dla pakietu podręczników i pomocy katechetycznych pt. „Z Bogiem na ludzkich drogach” wydanym w Wydawnictwie Gaudium w Lublinie³². Zawartość tego portalu stanowią materiały multimedialne w formie prezentacji, filmów, zdjęć, map, a także konspekty dodatkowych katechez, liczne sprawdziany, plany edukacyjne i wynikowe. Za unikalną propozycję należy jednak uznać dostępne na portalu (na razie tylko do gimnazjum) elektroniczne poradniki metodyczne. Umożliwiają one katechetom, posiadającym dostęp do Internetu, prowadzenie zajęć bez konieczności sięgania po inne pomoce. Elektroniczne poradniki metodyczne zawierają bowiem teksty z pod-

²⁸ *Żyjemy w Bożym świecie*. Podręcznik do nauki religii (plus e-book na płycie CD). Red. K. Mielnicki, E. Kondrak. Kielce 2012.

²⁹ *Spotykam Twoje Słowo*. Red. P. Mąkosa. Multibook do nauczania religii w I klasie gimnazjum. Lublin 2013.

³⁰ Zob. <http://gaudium.pl/component/jshopping/product/view/31/349>

³¹ <http://multimedialnakatecheza.pl/>

³² Seria podręczników do nauczania religii „Z Bogiem na ludzkich drogach”. Red. M. Zając. Lublin–Przemyśl–Zamość 2012-2014.

ręcznika ucznia, zadania proponowane w kartach pracy, wskazówki metodyczne, a także liczne, zintegrowane z całością multimedia³³. O potrzebie istnienia tego typu narzędzia świadczy fakt, że ponad 2000 katechetów posiada konto na portalu i regularnie z niego korzysta. Do niewątpliwych mankamentów należy jednak fakt, że o ile do gimnazjum zamieszczono dużo materiałów, o tyle do innych etapów edukacyjnych nie jest ich jeszcze zbyt wiele.

Z kolei portal www.portalkatechetyczny.pl jest dobrze rozbudowany w odniesieniu do każdego etapu edukacyjnego i każdej klasy. Zawiera jednak przede wszystkim linki do serwisu www.youtube.com. Duża część z nich jest ciekawa i możliwa do zastosowania podczas szkolnej lekcji. Na uwagę zasługują także dodatkowe elementy, tj. linki do zdjęć, prezentacji czy konspektów. Szkoda jednak, że portal nie zawiera prawie żadnych elementów wytworzonych przez wydawcę, ale zamieszcza jedynie linki do innych źródeł, czasami ryzykownych, jeśli chodzi o prawa autorskie. Niewątpliwie jednak propozycję tę należy uznać za bardzo trafioną i posiadającą duży potencjał praktyczny.

Podsumowując przeprowadzoną refleksję nad aktualnie dostępnymi elektronicznymi narzędziami do nauczania religii można odpowiedzialnie stwierdzić, że wydawcy katoliccy dysponują dużym potencjałem merytorycznym i technicznym. Świadczą o tym istniejące i wciąż powstające multibooki do nauczania religii, filmy edukacyjne, portale internetowe, a nawet elektroniczne poradniki metodyczne. Do głównych braków w obszarze pomocy elektronicznych należy stosunkowo niewielka ilość materiałów przygotowanych przez samych wydawców, ale adoptowanie zasobów już istniejących. Poważnym problemem jest także niekompletność tych materiałów, gdyż np. w wielu seriach wydawniczych multibooki przygotowane zostały tylko do niektórych klas. Widać tu wyraźnie, że główną barierą są kwestie finansowe, które uniemożliwiają profesjonalne wykonanie i darmowe udostępnienie materiałów multimedialnych do każdej klasy. Istnieją jednak duże szanse, że w ciągu najbliższych lat braki te zostaną usunięte. Być może przyczynią się do tego także otwarte zasoby edukacyjne, które będzie można wykorzystywać w tworzeniu pomocy do nauczania religii.

³³ M. Z a j ą c. *Multimedia w nauczaniu religii*. „Przegląd Uniwersytecki” 25:2013 nr 5-6 s. 54.

4. WALORY I ZAGROŻENIA NOWOCZESNYCH TECHNOLOGII EDUKACYJNYCH

Po omówieniu założeń cyfryzacji polskiej szkoły oraz wpisujących się w ten proces elektronicznych narzędzi do nauczania religii należy podjąć refleksję nad zasadnością ich stosowania. W tym celu należy rozważyć walory i zagrożenia edukacji cyfrowej.

Niewątpliwie jest ona bardzo interesująca dla współczesnych dzieci i młodzieży, bowiem to pokolenie wzrasta w świecie przenikniętym elektroniką. Wirtualny świat jest dla młodych ludzi codziennością, a często czują się w nim lepiej niż w świecie rzeczywistym. Tam spędzają większość czasu, nawiązują relacje z innymi ludźmi, szukają informacji czy rozrywki. Nie dziwi więc fakt, że lekcje prowadzone z zastosowaniem multimediów są dla nich bardziej atrakcyjne. To z kolei powinno się przekładać na większe zaangażowanie podczas zajęć i zwiększenie ich efektywności³⁴. Z tego względu istnieją nawet opinie, że skuteczność zajęć z wykorzystaniem multimediów zwiększa się ponad dwukrotnie³⁵.

Wśród walorów edukacji cyfrowej nie bez znaczenia są też kwestie finansowe. Elektroniczne podręczniki wytworzone przez państwo będą bowiem darmowe, a te wydawane przez wydawców komercyjnych powinny być tańsze niż wersje papierowe. Ważne jest również to, że elektroniczne podręczniki odciążą uczniowskie tornistry³⁶.

Z drugiej strony należy zwrócić uwagę na zagrożenia, jakie niesie ze sobą cyfryzacja edukacji. Niektóre z badań przeczą tezie, że elektronika pomaga w większej efektywności nauczania i dowodzą, że książki papierowe umożliwiają lepsze czytanie ze zrozumieniem³⁷. Faktem jest także to, że zbyt intensywne korzystanie z multimediów prowadzi do rozproszeń i ogranicza zdolność koncentracji uczniów³⁸. Specjaliści zwracają na przykład uwagę, że

³⁴ W. G o g o ł e k. *Wpływ e-podręczników na rozwój psychosomatyczny uczniów*. Warszawa 2013 s. 7. [online] [dostęp: 17.05.2014]. Dostępny w Internecie: <file:///C:/Users/pracownik/Downloads/wpyw%20e-podrecznikw%20na%20rozwj%20psychosomatyczny%20uczniow.pdf>.

³⁵ D. B u d z o Ń. *Media, multimedia. Szanse i zagrożenia*. [online] [dostęp: 17.05.2014]. Dostępny w Internecie: <www.edukator.org.pl/2003a/media/pokaz.pps>.

³⁶ *Wydawnictwa cyfrowe zawsze tam, gdzie Ty*. [online] [dostęp: 17.05.2014]. Dostępny w Internecie: <https://sites.google.com/site/epodreczniki4m/>.

³⁷ G o g o ł e k. *Wpływ e-podręczników na rozwój psychosomatyczny uczniów* s. 26.

³⁸ K. P u r c e l l i n. *How Teens Do Research in the Digital World*. "The Pew Research Center's Internet & American Life Project Online Survey of Teachers". November 1, 2012. Cyt. za: G o g o ł e k, jw.

korzystanie z „e-podręczników” znacznie ogranicza wyobraźnię młodych ludzi, czyniąc z nich „odtwórczego odbiorcę nadzwyczaj atrakcyjnego strumienia informacji”³⁹.

Niezwykle istotnym zagrożeniem płynącym z korzystania z narzędzi elektronicznych w edukacji jest ich negatywny wpływ na zdrowie. Włodzimierz Gogołek, powołując się na amerykańskich ekspertów, wskazuje na „rosnące ryzyko utraty zdrowia spowodowane korzystaniem z urządzeń elektronicznych, szczególnie przez dzieci”. Głównie chodzi tutaj o wzrok i zagrożenie krótkowzrocznością. Według tych badań już ponad dwie godziny dziennie spędzone przed monitorem jest szkodliwe dla dzieci i może prowadzić nawet do problemów psychicznych, takich jak: lęk, depresja, bezsenność, zawroty głowy, zanik pamięci itp. Poważnym schorzeniem, stymulowanym przez edukację cyfrową, są także wady kręgosłupa wynikające z wadliwej postawy zajmowanej przez komputerem i spędzanie wielu godzin w pozycji siedzącej. Istnieje także obawa coraz większej alienacji społecznej i ucieczki w świat wirtualny.

*

Polska szkoła przeżywa aktualnie rewolucyjne zmiany związane przede wszystkim z cyfryzacją edukacji. Podjęta refleksja miała na celu ukazanie podstawowych założeń programu „cyfrowa szkoła” oraz elektronicznych narzędzi do nauczania religii wpisujących się w ten program. W tym kontekście analizie poddano istniejące „e-podręczniki” do nauczania religii, a także inne pomoce, takie jak portale internetowe czy elektroniczne poradniki metodyczne. Konkluzją tej analizy jest teza o dużym potencjale merytoryczno-metodycznym wydawców zajmujących się publikowaniem narzędzi do nauczania religii. Wskazano jednocześnie na szereg trudności techniczno-finansowych, które mogą utrudnić i spowolnić proces cyfryzacji edukacji religijnej. W imię obiektywizmu podjęto także próbę ukazania walorów i zagrożeń, jakie niesie ze sobą edukacja cyfrowa. Wydaje się, że niniejsza refleksja może stać się impulsem do dalszych badań w obszarze nowoczesnych narzędzi edukacyjnych do nauczania religii w Polsce.

³⁹ G o g o ł e k. *Wpływ e-podręczników na rozwój psychosomatyczny uczniów* s. 22; Por. t e n ż e. *Komunikacja sieciowa. Uwarunkowania, kategorie i paradoksy*. Warszawa 2010 s. 266.

BIBLIOGRAFIA

- Aby nie ustać w drodze. Multibook do nauczania religii w II klasie gimnazjum. Red. J. Szpet, D. Jackowiak. Poznań 2012.
- A n d r z e j c z a k A.: Cyfrowy człowiek – *homo sapiens digital*. [online] [dostęp: 17.05.2014]. Dostępny w Internecie: <<http://www.edunews.pl/nowoczesna-edukacja/innowacje-w-edukacji/623-cyfrowy-czlowiek-homo-sapiens-digital>>.
- B u d z o Ń D.: Media, multimedia. Szanse i zagrożenia. [online] [dostęp: 17.05.2014]. Dostępny w Internecie: <www.edukator.org.pl/2003a/media/pokaz.pps>.
- Cyfrowa przyszłość. Edukacja medialna i informacyjna w Polsce – raport otwarcia. Red. J. Lipszyc. Warszawa 2012. Dostępny w Internecie: <www.edukator.org.pl/2003a/media/pokaz.pps>.
- F e n i k K.: Przewodnik dla autorów e-podręczników. Rekomendacje w sprawie tworzenia multimedialnych treści edukacyjnych. Warszawa 2013.
- G o g o ł e k W.: Komunikacja sieciowa. Uwarunkowania, kategorie i paradoksy. Warszawa 2010.
- G o g o ł e k W.: Wpływ e-podręczników na rozwój psychosomatyczny uczniów. Warszawa 2013. [online] [dostęp: 17.05.2014]. Dostępny w Internecie: <<file:///C:/Users/pracownik/Downloads/wpyw%20e-podrcznikw%20na%20rozwoj%20psychosomatyczny%20uczniow.pdf>>.
- Jestem chrześcijaninem. Multibook do nauczania religii w IV klasie szkoły podstawowej. Red. J. Szpet, D. Jackowiak. Poznań 2012.
- Jesteśmy w rodzinie Pana Jezusa. Multibook do nauczania religii w I klasie szkoły podstawowej. Red. J. Szpet, D. Jackowiak. Poznań 2012.
- K l u s z c z y Ń s k i R.: Społeczeństwo informacyjne. Cyberkultura. Sztuka multimedialnych. Kraków 2002.
- Kochamy Pana Jezusa. Multibook do nauczania religii w II klasie szkoły podstawowej. Red. J. Szpet, D. Jackowiak. Poznań 2013.
- K o ł o d z i e j c z y k W., P o l a k M.: Jak będzie zmieniać się edukacja? Wyzwania dla polskiej szkoły i ucznia. Warszawa 2011.
- M ą k o s a P.: Advantages and disadvantages of digital education. „Biuletyn Edukacji Medialnej” 2:2013 s. 21-31.
- Ministerstwo Edukacji Narodowej, Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji. Sprawozdanie z realizacji Rządowego programu rozwijania kompetencji uczniów i nauczycieli w zakresie stosowania technologii informacyjno-komunikacyjnych „Cyfrowa szkoła”. Warszawa 2014. [online] [dostęp: 17.05.2014]. Dostępny w Internecie: <http://men.gov.pl/images/jakosc_edukacji/SPRAWOZDANIECYFROWASZKOLA-przyjeteprzezRM25_02_2014.pdf>.
- Ośrodek Rozwoju Edukacji. Podręczniki multimedialne w polskich szkołach. Raport z badania. Warszawa 2013.
- Spotkanie ze Słowem. Multibook do nauczania religii w I klasie gimnazjum. Red. J. Szpet, D. Jackowiak. Poznań 2012.
- Spotykam Twoje Słowo. Red. P. Mąkosa. Multibook do nauczania religii w I klasie gimnazjum. Lublin 2013.

- Wierzę w Boga. Multibook do nauczania religii w V klasie szkoły podstawowej.
Red. J. Szpet, D. Jackowiak. Poznań 2013.
- Young Digital Planet. Multimedialna katecheza. Warszawa 2014. <http://multimedialnakatecheza.pl/>
- Z a j ą c M. Multimedia w nauczaniu religii. „Przegląd Uniwersytecki” 25:2013 nr 5-6 s. 54.
- Żyjemy w Bożym świecie. Podręcznik do nauki religii (plus e-book na płycie CD).
Red. K. Mielnicki, E. Kondrak. Kielce 2012.

NAUCZANIE RELIGII WOBEC CYFRYZACJI POLSKIEJ SZKOŁY

S t r e s z c z e n i e

W obliczu cyfryzacji edukacji szkolnej w Polsce podjęto próbę ukazania podstawowych założeń programu „cyfrowa szkoła”, a także zasadności i możliwości włączenia się w ten proces na lekcjach religii. W tym celu poddano analizie istniejące aktualnie elektroniczne narzędzia do nauczania religii wpisujące się w ten program. Należą do nich zaawansowane technologicznie multibooki, jak również portale internetowe i elektroniczne poradniki metodyczne. Przeprowadzona analiza dowiodła, że odpowiedzialni za nauczanie religii w Polsce oraz wydawcy katoliccy posiadają duży potencjał merytoryczno-metodyczny i są w stanie wytworzyć pomoce dydaktyczne na miarę dzisiejszych czasów. Jednocześnie przedstawiono szereg trudności techniczno-finansowych, które mogą utrudnić i spowolnić proces cyfryzacji edukacji religijnej. Podjęto także próbę ukazania walorów i zagrożeń, jakie niesie ze sobą edukacja cyfrowa.

Słowa kluczowe: cyfryzacja, edukacja, nauczanie religii, katecheza.